ul. Berlinga Zygmunta

W ocenie Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu nazwa powyższa ***powinna zostać zmieniona*** *jako wypełniająca normę art. 1 Ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej (Dz.U. RP z 2016 r. poz. 744).*

Zygmunt Berling (1896–1980) – do 1939 roku zawodowy oficer Wojska Polskiego, później współpracownik NKWD i działacz prokomunistyczny, zdegradowany i skazany na śmierć za zdradę, mianowany przez Stalina dowódca polskich jednostek przy Armii Czerwonej, wysoki urzędnik państwowy w PRL, z wykształcenia prawnik.

Urodził się w 1896 roku w Limanowej. W latach 1914–1918 służył w Legionach i w armii austriackiej. Potem w Wojsku Polskim: dowódca batalionu w wojnie 1920 roku, później szef sztabu dywizji, zastępca dowódcy okręgu korpusu i dowódca pułku. W 1930 roku awansowany na podpułkownika. W lipcu 1939 roku zwolniony ze służby czynnej. Po wrześniu 1939 roku znalazł się na obszarach zajętych przez Armię Czerwoną. Na początku listopada 1939 roku zgłosił się do sowieckiej milicji i został aresztowany przez NKWD. W obozie jenieckim w Starobielsku został zwerbowany do współpracy z NKWD. Czynnie włączył się w sowieckie działania propagandowe, przekonując do wizji odbudowy Polski jako republiki integralnie włączonej do ZSRR. Skierowany wraz z grupą oficerów deklarujących chęć wspierania Sowietów do willi NKWD w Małachówce pod Moskwą, pomagał w weryfikacji ich prawdziwego stosunku do Rosji. Był współautorem wiernopoddańczej deklaracji skierowanej do Stalina w marcu 1941 roku.

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej zadeklarował chęć służenia w Armii Czerwonej. Jednak po wznowieniu stosunków dyplomatycznych ZSRR z Polską otrzymał od NKWD polecenie zgłoszenia się do jednostek Wojska Polskiego, tworzonych pod dowództwem gen. Władysława Andersa. W tym czasie wciąż podtrzymywał tajną współpracę z wyznaczonym oficerem NKWD. Zdezerterował z Wojska Polskiego wraz z dwoma innymi oficerami podczas ewakuacji do Iranu. 20 kwietnia 1943 roku rozkazem personalnym nr 36 gen. Władysława Andersa wszyscy trzej zostali zdegradowani i formalnie wydaleni z wojska.

26 lipca 1943 roku odbyła się rozprawa Sądu Polowego przeciw Berlingowi i towarzyszom. Wyrok nie tylko potwierdził wydalenie z wojska, ale jednocześnie zaocznie skazywał ich na karę śmierci za zdradę oraz utratę praw publicznych na zawsze. Jak stwierdzono, „*przy wymiarze kary Sąd wziął pod uwagę, że oskarżeni zbiegli z szeregów Armii Polskiej, zdaniem Sądu po to by wstąpić do Armii Sowieckiej, a więc do służby państwa, którego jednym z celów politycznych jest pozbawienie bytu niepodległego Państwa Polskiego przez wcielenie jego ziem do ZSSR i dlatego skazał oskarżonych na karę śmierci*”.

Stalin wyznaczył Berlinga na dowódcę tworzonej w ramach sowieckich sił zbrojnych tzw. 1 Polskiej Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki a potem tzw. I Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. Mianował Berlinga pułkownikiem, a następnie generał-majorem. Berling nie ukrywał rozległych ambicji politycznych, ukierunkowanych na objęcie władzy w kraju po jego zajęciu przez Armię Czerwoną. W rozkazie do żołnierzy z 11 października 1943 roku wprost mówił: „Stworzymy tymczasową władzę i zapewnimy jej swobodę pracy". Był członkiem ścisłych władz utworzonego na polecenie Stalina tzw. Związku Patriotów Polskich.

Szeregi polskich jednostek zasilili głównie Polacy – więźniowie łagrów, którzy nie zdołali na skutek utrudnień ze strony władz sowieckich lub innych okoliczności dotrzeć do armii gen. Andersa. W formowanym wojsku widzieli jedyną drogę powrotu do Ojczyzny. Zwyczajni żołnierze, idąc na zachód u boku Armii Czerwonej, nie mieli wpływu na to, w jaki sposób ich jednostki będą wykorzystywane w polityce Stalina wobec Polski. Berling był w pełni odpowiedzialny za stworzenie systemu indoktrynacji politycznej w jednostkach oraz za wyroki sądów polowych – wykonywane także za „nieodpowiednie" poglądy polityczne. Energicznie realizował polecenia i rozkazy Moskwy, wymierzone w konstytucyjne władze Rzeczypospolitej i w struktury polskiego państwa podziemnego.

Mimo że dywizja, złożona w przeważającej mierze z cywilów i wycieńczonych niewolniczą pracą więźniów, nie mogła osiągnąć w tak krótkim czasie gotowości bojowej, ze względów propagandowych już w sierpniu 1943 roku Berling i Wasilewska postulowali wysłanie żołnierzy na front. Niezależnie od nieukończonego szkolenia, w dniach 12–13 października 1943 roku pod Lenino na Białorusi słabo przygotowana i pozbawiona odpowiedniego wsparcia artylerii dywizja, także na skutek błędów dowództwa, poniosła ciężkie straty.

W marcu 1944 r. Berling został mianowany przez Stalina dowódcą złożonej z Polaków I Armii. Bezwzględnie egzekwował wśród swoich podkomendnych obowiązek politycznej wierności Sowietom. Za jego akceptacją wykonano liczne wyroki śmierci na dezerterach i „politycznie niedostosowanych" żołnierzach, w tym także związanych z podziemiem niepodległościowym. We wrześniu 1944 r. podległe Berlingowi jednostki I Armii podjęły nieudaną i okupioną licznymi ofiarami próbę forsowania Wisły w Warszawie. Znaczna część szeregowych żołnierzy uczestniczyła w operacji w przekonaniu, że ma ona na celu pomoc Powstaniu Warszawskiemu. Była to operacja przeprowadzona ograniczonymi siłami z rozkazu sowieckiego dowództwa tego odcinka frontu, ukierunkowana na uchwycenie przyczółków na ograniczonym obszarze lewego brzegu Wisły. Wbrew legendom nie było to samowolne działanie Berlinga w celu pomocy powstańcom. Nie jest także prawdą, że został za ową rzekomą niesubordynację „ukarany" odsunięciem od dowodzenia polskimi jednostkami. Decyzja Stalina o powierzeniu Michałowi Żymierskiemu a nie Berlingowi funkcji „Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego", do której aspirował Berling, została podjęta i wprowadzona w życie już w lipcu 1944 r., czyli przed wybuchem walk w stolicy. Berling został wówczas jedynie jego zastępcą i dowódcą I Armii WP. Podobnie został jedynie zastępcą Żymierskiego jako kierownika resortu obrony narodowej w marionetkowym PKWN.

Utracił zaufanie Stalina najprawdopodobniej na skutek nadmiernych ambicji politycznych. Przydzielono mu mandat fasadowej „Krajowej Rady Narodowej”, ale został pozbawiony możliwości odegrania pierwszoplanowej roli w budowanych strukturach komunistycznej władzy. Od jesieni 1944 roku Berling w mundurze sowieckiego generała przez trzy lata uczęszczał na studia w Akademii Wojennej w Moskwie.

Do Polski powrócił w 1947 roku. Pełnił nie pierwszoplanowe ale wciąż wysokie stanowiska w wojsku i w państwie komunistycznym. W okresie dojrzałego stalinizmu (1948–1953) był m.in. organizatorem i komendantem Akademii Sztabu Generalnego. W 1953 roku i w latach następnych był podsekretarzem stanu i wiceministrem w różnych resortach. Od 1963 roku był oficjalnie członkiem PZPR. Zmarł w Warszawie w 1980 roku.

(mkkr)